

1. Pravna sposobnost mladoletnikov

V skladu s civilnim zakonikom (*Código Civil*) mladoletniki, tj. osebe, ki še niso dopolnile 18 let, praviloma nimajo pravne sposobnosti. Sposobnost mladoletnikov se lahko izvaja prek starševske odgovornosti in tudi prek skrbništva. To so oblike pravnega zastopanja, pri katerih nekdo deluje v imenu in interesu mladoletnika.

Mladoletniki, mlajši od 18 let, praviloma tudi nimajo pravne sposobnosti. Na sodišču jih lahko zastopajo njihovi zastopniki, razen za dejanja, ki jih lahko opravijo osebno in prostovoljno. Mladoletnike, za katere si starševsko odgovornost delita oba starša, na sodišču zastopajo starši, za uveljavljanje pravnih sredstev pa je potrebno soglasje obeh staršev.

Pri posledicah za otroke in mlade zaradi dejanj, ki se po kazenskem pravu štejejo za kazniva, se upoštevajo starostne meje, ki so odvisne od uporabe različnih pravnih sistemov. Če torej takšna dejanja storijo:

osebe, mlajše od 12 let, se uporablja sistem iz zakona o zaščiti otrok in mladih v stiski (*Lei de Proteção de Crianças e Jovens em Perigo*) (zakon št. 147/99 z dne 1. septembra 1999), ki ima izključno zaščitni namen;

osebe, stare od 12 do 16 let, se uporablja zakon o vzgojnem skrbništvu (*Lei Tutelar Educativa*) (zakon št. 166/99 z dne 14. septembra 1999). V skladu s tem zakonom se izvajajo varovalni in vzgojni ukrepi za izobraževanje mladoletnikov v zvezi z uporabo zakona ter njihovo dostojanstveno in odgovorno vključevanje v življenje skupnosti;

osebe, starejše od 16 let, so te osebe kazensko odgovorne in se jim lahko izreče kazen, pri čemer se kazenska odgovornost ugotavlja v skladu z zakonikom o kazenskem postopku (*Código do Processo Penal*). Za mlade med 16. in 21. letom starosti velja posebna kazenska ureditev, določena v uredbi-zakonu št. 401/82 z dne 23. septembra 1982.

2. Dostop do ustreznih postopkov

Portugalska pravosodna struktura vključuje specializirana sodišča za mladoletnike, ki obravnavajo zadeve, kot so urejanje starševske odgovornosti, prežिवninske obveznosti, posvojitve, uporaba zaščitnih ukrepov in druge zadeve. Zadeve v zvezi z azilom, priseljevanjem in begunci, ki vključujejo mladoletnike, obravnavajo upravna sodišča.

Točki 3 in 4 sta primera prilagoditev sodnih postopkov, ki vključujejo mladoletnike. Drug primer so spremembe zakonika o kazenskem postopku, ki so posledica prenosa Direktive (EU) 2016/800:

v postopkih v zvezi s trgovino z ljudmi ali kaznivimi dejanji zoper spolno svobodo in samoodločanje, postopkovna dejanja v zvezi z mladoletniki, vključno s sodnimi obravnavami, na splošno niso javna;

vpogled v sodni spis, v katerem je toženec mladoletnik, je prepovedan osebi, ki ni stranka v postopku, ne glede na njen zakoniti interes;

obtoženi mladoletnik ima pravico, da ga med postopkom spremljajo nosilci starševske odgovornosti, njihov zakoniti zastopnik ali dejanski skrbnik ali, če s temi osebami ni mogoče vzpostaviti stika ali če to zahtevajo posebne okoliščine v interesu mladoletnika ali potrebe postopka, in le dokler take okoliščine trajajo, druga primerna oseba, ki jo določi mladoletnik in sprejme pristojni sodni organ.

3. Zakoni in ukrepi za skrajšanje rokov v zadevah, ki vključujejo mladoletnike

V **civilnih zadevah**:

pravna obravnava postopka posvojitve je nujna (člen 32 zakona št. 143/2015 z dne 8. septembra 2015);

v skladu s pravnim okvirom postopka skrbništva (*Regime Geral do Processo Tutelar Civil*) (odobren z zakonom št. 141/2015 z dne 8. septembra 2015) **(i)** postopki skrbništva, katerih zamuda lahko negativno vpliva na koristi otroka, se še naprej izvajajo med sodnimi počitnicami; **(ii)** odredbe, ki se štejejo za nujne, se izdajo najpozneje v dveh dneh; **(iii)** če je izrečen omejevalni ukrep ali dodatna sankcija, ki prepoveduje stike med staršema, ali če so resno ogrožene pravice in varnost žrtev nasilja v družini in drugih oblik nasilja v družini, kot je fizična ali spolna zloraba otrok, državno tožilstvo v 48 urah po seznanitvi z razmerami zahteva ureditev ali spremembo predpisa, ki ureja izvajanje starševske odgovornosti mladoletnika; **(iv)** obravnava in sojenje sta neprekinjena in se lahko prekineta le zaradi višje sile ali nujne potrebe.

V **kazenskih zadevah**:

v skladu z zakonom o vzgojnem skrbništvu (zakon št. 166/99 z dne 14. septembra 1999), **(i)** se postopki v zvezi z mladoletnikom, ki je iz varnostnih razlogov v priporu v javni ali zasebni instituciji ali centru za pridržanje ali je interniran zaradi pridobitve izvedenskega mnenja o njegovi osebnosti, še naprej vodijo med sodnimi počitnicami; **(ii)** če bi zamuda v postopku lahko negativno vplivala na mladoletnika, sodišče z obrazloženo odredbo odloči, da se postopek šteje za nujnega in se izvede med sodnimi počitnicami; **(iii)** če se uporabi ukrep internacije in je zoper njega vložena pritožba, se postopek šteje za nujnega in se izvede med sodnimi počitnicami; **(iv)** odredbe, ki se štejejo za nujne, je treba izdati v dveh dneh.

4. Posebni mehanizmi in postopki, namenjeni podpori ter koristi otroka

V **civilnih sodnih postopkih** in zadevah v zvezi z urejanjem izvajanja starševske odgovornosti je treba zaslišati mladoletnika, če je starejši od 12 let ali če je mlajši in je ob upoštevanju otrokove starosti in zrelosti sposoben razumeti obravnavane zadeve. Poleg tega je načelo zaslišanja in sodelovanja otroka eno od vodilnih načel postopka skrbništva, ki ga ureja pravni okvir postopka skrbništva. Člen 5(1) tega okvira določa, da so „otroci lahko zaslišani, njihovo mnenje pa sodni organi upoštevajo pri ugotavljanju interesa otroka“.

Če je otrok **žrtev kaznivega dejanja**, Statut žrtev (*Estatuto da Vítima*) (odobren z zakonom št. 130/2015 z dne 4. septembra 2015, ki prenaša Direktivo 2012/29/EU) določa zlasti

(i) otrokovo pravico do zaslišanja v kazenskem postopku ter da je treba upoštevati njegovo starost in zrelost;

(ii) obvezno imenovanje odvetnika, kadar so koristi otroka in njegovih staršev, zakonitega zastopnika ali dejanskega skrbnika nasprotujoči in kadar to od sodišča zahteva primerno zrel otrok, in

(iii) njihove izjave med kazenskimi preiskavami se posnamejo z zvočnimi ali avdiovizualnimi sredstvi, tako da jih je mogoče uporabiti kot dokaz na sodišču. V ta namen so izjave podane v neformalnem, zasebnem okolju, da se zagotovita zlasti spontanost in iskrenost odgovora.

Pravica otrok do sodelovanja in zaslišanja je v zakonu o varstvu otrok in mladih v stiski opredeljena v štirih vrstah določb:

(a) tistih, ki se nanašajo na otroke, stare 12 let ali več;

(b) tistih, ki se nanašajo na otroke, mlajše od 12 let;

(c) tistih, ki se ne nanašajo na nobeno starost in

(d) tistih, v katerih je navedeno le merilo zrelosti.

Eno od splošnih načel, ki je značilno za postopek skrbništva, predviden v zakonu o vzgojnem skrbništvu, je načelo zaslišanja otrok (člen 47). V tem zakonu je določena tudi pravica mladoletnika, da sodeluje v vseh postopkih, tudi če je pridržan ali v priporu; to sodelovanje mora potekati tako, da se mladoletnik počuti svobodno in čim bolj sproščeno (člen 45).

5. Izvrševanje odločb v zvezi z mladoletniki

Praviloma se odločbe, izdane v civilnih postopkih, v katerih so mladoletniki tožniki ali toženci, izvršujejo enako kot odločbe, v katerih so odrasli tožniki ali toženci pod enakimi pogoji.

Kljub temu obstajajo zadeve in okoliščine, ki upravičujejo obstoj posebnega pravnega okvira. Tako lahko v zvezi z ureditvijo izvajanja starševske odgovornosti sodnik v primerih, ko obstaja nevarnost neizpolnjevanja odločbe, odredi, da se v določenem obdobju spremlja izvajanje dogovora, ki so ga določile strokovne svetovalne službe (pravni okvir postopka skrbništva). V primeru preživalskih obveznosti je neizpolnjevanje obveznosti plačevanja preživitve kaznivo po zakonu, čeprav je za uvedbo kazenskega postopka potrebna pritožba (člen 250 kazenskega zakonika (*Código Penal*)).

V skladu s **kazenskim pravom** se trije preventivni ukrepi, predvideni v zakonu o vzgojnem skrbništvu (vrnitev mladoletnika staršem, zakonitemu zastopniku, rejniški družini, dejanskemu skrbniku ali drugi primerni osebi, pri čemer se mladoletniku naložijo obveznosti; skrbništvo nad mladoletnikom v javni ali zasebni instituciji in skrbništvo nad mladoletnikom v centru za pridržanje) na lastno pobudo sodišča ali na zahtevo nadomestijo, če sodnik ugotovi, da uporabljeni ukrep ne dosega predvidenih ciljev. V vsakem primeru jih sodišče na lastno pobudo pregleda vsaka dva meseca.

Sodišče v odločbi določi organ, pristojen za spremljanje in zagotavljanje izvrševanja uporabljenega ukrepa. Razen v primerih, ko zakon določa organ, pristojen za spremljanje in zagotavljanje izvajanja ukrepa, lahko sodišče izvrševanje ukrepa zaupa javni službi, socialnemu zavodu, nevladni organizaciji, društvu, športnemu klubu ali kateremu koli drugemu javnemu ali zasebnemu subjektu ali osebi, za katero meni, da je primerna. Imenovani organ mora pod pogoji in v časovnih presledkih, določenih z zakonom, ali, če zakon tega ne določa, v časovnih presledkih, ki jih določi sodišče, obvestiti sodišče o izvrševanju uporabljenega ukrepa in napredku mladoletnikovega vzgojnega procesa ter vseh okoliščinah, ki lahko upravičujejo pregled ukrepov.

6. Posvojitev

Posvojitev je oblika vzpostavitve sorodstvenega razmerja med otrokom, prikrajšanim za družino, in osebo ali parom, o kateri je treba odločiti s sodno odločbo. Sodišče izda odločbo o posvojitvi le, če obstajajo zakoniti razlogi za posvojitev; odločba prinaša dejanske koristi za otroka; ne povzroča nepravilnih odrekov za druge otroke posvojitelja(-ev) in obstaja upravičeno pričakovanje, da bo vez med posvojiteljem(-i) in otrokom ali mlado osebo enaka tej sorodstveni vezi.

Z odločbo o posvojitvi posvojeni otrok ali mlada oseba:

za vse pravne namene pridobi status otroka posvojitelja(-ev) s pravicami in obveznostmi, enakimi tistim, ki izhajajo iz naravnega sorodstvenega razmerja, in postane del družine posvojitelja(-ev);

družinska razmerja in stiki z biološko družino prenehajo, razen v primerih, določenih z zakonom, zlasti z biološkimi brati in sestrami, če posvojitelji privolijo in če je ohranjanje teh stikov v korist posvojenega otroka;

izgubi svoj prvotni priimek in pridobi priimek posvojitelja(-ev);

lahko na zahtevo posvojitelja(-ev) in če sodišče meni, da je to v njihovem najboljšem interesu in da se lažje vključi v družino, spremeni svoje ime.

V skladu s civilnim zakonikom lahko otroka posvojijo naslednje osebe:

dve osebi (tudi istega spola), stari 25 let ali več, ki sta poročeni več kot štiri leta (vključno s časom, ki sta ga preživeli v zunajzakonski skupnosti neposredno pred poroko), če nista zakonsko ločeni;

oseba, stara 30 let ali več, oziroma oseba, starejša od 25 let, če je posvojenec otrok njenega zakonca.

Opozoriti je treba, da praviloma:

posvojitelj ne sme biti starejši od 60 let, ko mu je otrok ali mlada oseba uradno zaupana v posvojitev;

od 50. leta starosti starostna razlika med posvojiteljem in posvojencem ne sme biti večja od 50 let, razen če za to obstajajo resni razlogi in to upravičujejo interesi posvojenca (npr. posvojenec je sorojenec drugih posvojencev in 50-letna starostna razlika velja samo za posvojenca).

Posvojenec, starejši od 12 let, mora privoliti v posvojitev. Posvojenca mora zaslišati sodnik v navzočnosti državnega tožilca pod pogoji in v skladu s pravili, določenimi za zaslišanje otrok v postopkih skrbništva.

V skladu z zakonom št. 143/2015 z dne 8. septembra 2015 posvojenci, mlajši od 16 let, ne morejo zahtevati dostopa do informacij o svojem izvoru. Po dopolnjenem 16. letu starosti lahko posvojenec izrecno zahteva takšen dostop, vendar je do dopolnjenega 18. leta starosti vedno potrebno soglasje posvojiteljev ali zakonitega zastopnika. Če zahteva za dostop do informacij temelji na resnih razlogih, zlasti če je ogroženo zdravje posvojenega mladoletnika, lahko sodišče na zahtevo staršev ali državnega tožilstva dovoli dostop do informacij o osebni zgodovini posvojenega mladoletnika.

Zakon št. 143/2015 z dne 8. septembra 2015 ureja postopke nacionalne in mednarodne posvojitve ter posredovanje pristojnih organov v teh postopkih.

Zadnja posodobitev: 07/04/2024

Strani v jezikih držav članic pripravljajo posamezni nacionalni organi, njihov prevod pa zagotavlja prevajalska služba Evropske komisije. Prevodi zato morda še ne vsebujejo kasnejših sprememb izvirnika, ki so jih vnesli nacionalni organi. Evropska komisija ne prevzema nobene odgovornosti za informacije ali podatke, ki jih vsebuje oziroma na katere se sklicuje ta dokument. Za pravila o avtorskih pravicah države članice, ki je odgovorna za to stran, glejte pravno obvestilo.